[1]ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא חנטין מלח חמר ומשח כמאמר כהניא די בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די לא שלו אמר לו רבי יצחק רבי [א]מטונך [2]די להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי ומאן דעבד הכי לאו מעליותא היא והתניא [ב]האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים ואיבעית אימא מנלן דאחמיץ דכתיב [3]נדבכין די אבן גלל תלתא ונדבך די אע חדת ונפקתא מן בית מלכא תתיהב למה ליה דעבד הכי סבר אי מרדו בי יהודאי איקלייה בנורא אטו שלמה לא עבד הכי והכתיב [4]שלשה טורי גזית וטור כרתות ארזים שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה שלמה שקעיה בבנינא איהו לא שקעיה בבנינא שלמה סדייה בסידא איהו לא סדייה בסידא (אמר) רב יוסף ואיתימא רבי יצחק[ג] מנלן דאחמיץ מהכא [5]ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו מאי שגל אמר רבה בר לימא משמיה דרב כלבתא אלא מעתה הא דכתיב [6]ועל מרא שמיא התרוממת ולמאנייא די ביתיה היתיו קדמך ואנת ורברבניך שגלתך ולחנתך חמרא שתין בהון ואי שגל כלבתא היא כלבתא בת משתיא חמרא היא הא לא קשיא דמלפא לה ושתייא אלא מעתה דכתיב [7]בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר ואי שגל כלבתא היא מאי קא מבשר להו נביא לישראל הכי קאמר בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל לעובדי כוכבים זכיתם לכתם אופיר ואיבע"א לעולם שגל מלכתא היא ורבה בר לימא גמרא גמיר לה ואמאי קרי לה שגל שהיתה חביבה עליו כשגל אי נמי שהושיבה במקום שגל איבעית אימא מנלן דאחמיץ מהכא [8]עד כסף ככרין מאה ועד חנטין כורין מאה ועד חמר בתין מאה ועד בתין משח מאה ומלח די לא כתב וגו' מעיקרא בלא קיצותא והשתא בקיצותא ודילמא מעיקרא לא הוה קים ליה בקיצותא אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא: ולרגלים: רגלים באחד בניסן הוא בחמשה עשר בניסן הוא אמר רב חסדא רגל שבו ראש השנה לרגלים נפקא מינה לנודר למיקם עליה בבל תאחר ורבי שמעון היא דתניא [ד]אחד הנודר ואחד המקדיש ואחד המעריך [ה]כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר ר"ש אומר [ו]ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחילה [ז]וכן היה ר"ש בן יוחי אומר רגלים פעמים ג' פעמים ד' פעמים חמשה כיצד נדר לפני הפסח ג' לפני עצרת חמשה לפני החג ארבעה ת"ר [ח]חייבי הדמין [ט]והערכין החרמין וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח

לקט

ומה חשחן. כלומר כל מה שחפצים הכהנים תנו להם משלי: **מטונך.** ממשלך שבאת עלינו להשיבנו אני משיבך תשובה ראה מה כתוב בה די להון מהקרבין וגו' ומצלין לחיי מלכא אלמא שלא לשם שמים עשה כי אם להנאתו: **הרי זה צדיק גמור.** אם רגיל בכך: **כאן בישראל.** שלבו לשמים ואם מריעין לו בחייו אינו קורא לו תגר אלא תולה היסורין בעונו אבל עובד כוכבים אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר: **נדבכין די אבן גלל.** כתב ששלח ביד עזרא כתוב בו שורות של אבני שיש שלש בחומות הבית והרביעי של עץ: **כלבתא.** למשכב. ובני נח הוזהרו על כך(ח) שנאמר (בראשית ב) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה ועוף שאינן נעשין בשר אחד שאין יולדין מן האדם: **בנות מלכים ביקרותיך.** מיקרותיך(ט) אותך לעתיד לבא: **לעולם שגל.** דעלמא מלכתא היא: **ורבה בר לימא.** להאי שגל דהכא גמרא גמיר לה מרביה דכלבתא הואי: **עד כסף ככרין מאה.** תנו להם לבנוי הבית: **רגל שבו ר"ה לרגלים.** רגל שהוא בחדש הנכנס באחד בניסן הוא ראש השנה לרגלים: **נפקא מינה.** דהאי ר"ה: **לענין נדר.** שהוא מוזהר בבל תאחר ותלה הכתוב איסורו שלשה רגלים ואשמועי' מתניתין שאינו עובר עד שיהא פסח ראשון לשלשתן שאם עברו עליו שלא כסדרן אינו עובר: **אחד הנודר.** האומר דמי עלי ששמין אותו כעבד: **ואחד המקדיש.** דבר לבדק הבית: **ואחד המעריך.** שאמר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה כפי שניו: **פעמים שלשה.** פעמים שהוא בבל תאחר בשלשה רגלים: **פעמים חמשה.** דבעינן כסדרן: **חייבי הדמין.** אמר דמי עלי: **והחרמין.** חרמי גבוה: **בכור ומעשר.** מעשר בהמה:

מכדי

בשביל שיחיו בני. והא דתנן פרק קמא דמסכת אבות (מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו כאומות(כ) העולם שתוהין על הראשונות:

ונדבך די אע. האי קרא במגילת כורש הראשון כתיב כדאיתא בספר עזרא כשצוה דריוש לבקר ולחפש כדכתיב (עזרא ו) באדין דריוש מלכא שם טעם ובקרו בבית ספריא די גנזיא ומכל מקום כיון דעל פי אותה מגילה צוה לבנות דייק מינה שפיר דהחמיץ ומיהו קשיא לעיל מינה דבתחילת מלכות אחשורוש כתבו שטנה וכתיב באדין בטילת עבידת בית אלהא די בירושלם והות בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס וקראי דנבואת חגי שמנו לו מניסן בשנת שתים לדריוש כתיב בהו ועוד טובא דלא מייתי הכא אלמא מנו לו מניסן אע"פ שכבר החמיץ ושמא לא נתברר להם הדבר עד אחרי כן:

שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה. לאו מקרא דריש אלא קבלה היתה בפיהם:

עד כסף ככרין מאה. בשנת שבע למלך היה כשעלה עזרא מבבל:

שלשה רגלים כסדרן. ומתניתין דניסן ר"ה ר"ש היא והכי אמרינן לקמן (דף ז.):

והחרמין. בין חרמי גבוה בין חרמי כהנים ר"ת פסק דצדקה שפוסקים ליתן ביד גבאי ישנה בבל תאחר מלמוסרה לגבאי ואין הגבאי בבל תאחר מלחלקה אבל מה שאדם נודר ביד עצמו לכשירצה אינה בבל תאחר:

צדקות ומעשרות. והא דאמר רבא לקמן (דף ו.) וצדקה מיחייב עלה לאלתר ה"מ דקיימי עניים אבל לא מיחייב להדורי בתרייהו כל זמן שלא עברו שלשה רגלים והא דפריך פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ובענייני דקרבנות כתיב עד דעברו עליה שלשה רגלים כקרבנות היינו אפילו היכי דקיימי עניים ואין לפרש דהא דקאמר עובר לאלתר היינו עשה כדאשכחן באחריני דברגל אחד עובר בעשה דא"כ הוה ליה למימר עד דעבר עליה רגל אחד כקרבן:

ומעשרות. כגון מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני ומה שקבע עליהם הכתוב זמן ביעור כדכתיב (דברים יד) מקצה שלש שנים תוציא וגו' ותנן בפרק ה' (מ"ו) דמעשר שני ערב יום טוב הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור דהתם אע"פ שלא הפריש חייב להפריש ובלבד שבאו לעונת מעשר כדתנן התם וכל זמן שלא הפריש לא קאי בבל תאחר אבל משהפריש קאי בבל תאחר אף על פי שלא הגיע לזמן הביעור ותדע לקמן(ל) דרשינן תרי קראי לכולהו חד דאמר ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב אבל מעשרות לא אשכחן אלא חד קרא ועוד משכחת לה כשנתמרח בכרי בין רגל לביעור דהא פשיטא כל זמן שלא נתמרח לא מיחייב אמידי ועוד דאפילו את"ל חייב אתא קרא דביעור [א] לעבור עליו בשני לאוין דכוותה אשכחן פ"ק דנדרים (דף ג:) וקצת תימה דלא חשיב הכא תרומה וביכורים דהא היכי דמרבי לקמן (ד' ה:) מעשר ורבי נמי תרומה וביכורים ושמא בכלל מעשר איתנהו כמו בכל דוכתי דקתני חייב ולתרומה ולביכורים ומיהו לביכורים אין לחוש דאין דינם בשלשה רגלים אלא מעצרת ועד החג בקריאה ומחג עד חנוכה בלא קריאה:

לקט

מסורת הש"ס

א) [חולין קלג. זבחים לג:], ב) פסחים ח. ב"ב י:, ג) [אמר], ד) [תוספתא פ"א ה"ב], ה) [כלה יט:], ו) [ברב אלפס אי' וכן היה רבי שמעון אומר וכו' וכ"ה הגיר' בתוספ' לפנינו], ז) [תוספתא דערכין פ"ג ה"ט], ח) [סנהדרין נח.], ט) בס"א: מנקרות, י) [עי' מה שפירש התוס' י"ש שם בכוונת דברי תוס' אלו ועי' בתוס' ע"ז יט. ד"ה על מנת כו' וכן בפסחים ח: ד"ה שמוכה], כ) בס"א: כאומות, ל) [דף ו.].

גליון הש"ס

גמ' וכן היה רשב"י אומר. עיין זה ב"ב קג ע"ב. נדה מו ע"ב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה ומעשרות וכו' לעבור עליו בשני לאוין וכו', נ"ב לאו דוקא ב' לאוין אלא לאו ועשה וכמ"ש הרשב"א. דהא קרא דביעור עשה הוא. וכ"כ בעל יד דוד:

מוסף רש"י

מטונך. ממשלך שבאת להכביד עלי אכביד עליך (זבחים לב:) או: הנעתך (חולין קלב.). הרי זה צדיק גמור. על דבר זה ומחשבה זו (ב"ב י:) בדבר זה, ולא אמרינן שלא לשמה עושה אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו (פסחים ח.).

רבינו חננאל

ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא וגו'. אמר ליה ר' יצחק דמטונך. כלומר מן המקרא שהבאת מוכיח שהחמיץ, שנאמר די להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי. הנה לא נתנדב לשם שמים אלא להנאתו. ואמרינן ומאן דעבד כי האי גונא לאו מעליותא היא, והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בניי ובשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור. ויש שמפרשין הרי זו צדקה גמורה. ושנינן הני מילי לישראל, אבל באומות העולם לא. ואיבעית אימא מנא לן דאחמיץ מהכא, נדבכין די אבן גלל תלתא ונדבך די אע חדת וגו' למה לי' למיעבד נדבך דאע, אלא אמר אי מרדו בי יהודאי אקליה בנורא. והא שלמה נמי עבד הכי וכו'. ואיבעית איבא מנלן דאחמיץ מהכא שנאמר ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו, מאי שגל אמר רבה בר לימא כלבתא, ואפיקנא לעולם שגל מלכתא היא ורבה בר לימא גמרא גמיר כו'. איבעית אימא מנא לן דאחמיץ דכתיב עד כסף ככרין מאה ועד חמר בתין מאה וגו', מעיקרא בלא קיצותא והשתא בקיצותא כול'. ירושלמי: מה בין דאמר מניסן מנינן למאן דאמר מתשרי מנינן, א"ר יונה [א]שטרות היו יוצאין, נפק שטר מלוה וכתוב

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' יג סמג לאוין שנג:
ב [מיי' פ"א מהלכות ערכין הלכה א]:

תורה אור השלם

1. ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא חנטין מלח חמר ומשח כמאמר כהניא די בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די לא שלו: עזרא ו ט
2. די להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי: עזרא ו י
3. נדבכין די אבן גלל תלתא ונדבך די אע חדת ונפקתא מן בית מלכא תתיהב: עזרא ו ד
4. ויבן את החצר הפנימית שלשה טורי גזית וטור כרתת ארזים: מלכים א ו לו
5. ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו עד מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב וייטב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן: נחמיה ב ו
6. ועל מרא שמיא התרוממת ולמאניא די ביתה היתיו קדמך ואנת ורברבנך שגלתך ולחנתך חמרא שתין בהון ולאלהי כספא ודהבא נחשא פרזלא אעא ואבנא די לא חזין ולא שמעין ולא ידעין שבחת ולאלהא די נשמתך בידה וכל ארחתך לה לא הדרת: דניאל ה כג
7. בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר: תהלים מה י
8. עד כסף ככרין מאה ועד חנטין כרין מאה ועד חמר בתין מאה ועד בתין משח מאה ומלח די לא כתב: עזרא ז כב

רבינו חננאל (המשך)

ביה באייר שנה שנייה למלכות פלוני, [מכר מכירה במרחשוון וכתב בה שנה שנייה למלכות פלוני]. מאן דאמר מניסן מנינן ראש השנה למלכים, מלוה קדמה. מאן דאמר מתשרי מנינן [ראש השנה למלכים], מכירה קדמה. ירושלמי: היו מונין ליציאת מצרים, שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת לבני ישראל מארץ מצרים. נבנה הבית, היו מונין לבניינו, שנאמר ויהי מקץ ארבעים שנה אשר בנה שלמה וגו'. לא זכו מנו לחורבן הבית, שנאמר בעשרים וחמש שנה לגלותינו וגו'. לא זכו נתחייבו למנות לאומות העולם, שנאמר בשנת שתים לדריוש בשנת שלש לכורש. **מתני' ולרגלים.** אוקמה רב חסדא רגל שהוא ראש לרגלים, נפקא מינה לנודר, כלומר אם יתנדב אדם ויעברו עליו ג' רגלים וחג המצות תחילה עובר עליו בבל תאחר. ותני ר' שמעון היא דתניא אחד הנודר וכול', ופשוטה היא עד הרי כאן ארבעה. תנו רבנן חייבי הדמים והערכים והחרמים וההקדישות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור מעשר ופסח

א) לשון הירושלמי כאן כך הוא א"ר יונה שטרות יוצאות ביניהן לוה מלוה באייר וכתב בה שנייה למלכות. מכר מכירה במרחשון וכתב בה שנייה למלכות מ"ד מניסן מונין וכו'. כ"ה בירושלמי.